

2.2. Управлінська система в структурі українського демократизму

Дияк В.В.

vadimd09@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Проблема лідерства завжди викликав великий інтерес у колах наукової спільноти різних галузей. Різні історичні епохи визначалися різноманітними факторами, які відображали соціокультурний контекст та особливості суспільства кожної епохи. В античну епоху однією з ключових рис античного лідерства була орієнтація на мужність, силу та героїчні якості. Вони повинні були бути наділені певними якостями, зокрема, інтелектом, рішучістю, цілісністю, комунікабельністю, впевненістю у собі, домінуванням та іншими рисами [7]. Лідерство у середньовіччі відзначається новим морально-етичним сенсом. Образ лідера мав духовно-моральний контекст, а релігійні та етичні погляди визначали характер та поведінку лідерів того часу. Епоха Відродження та Нового часу принесли нові ідеї і підходи до лідерства, які відзначалися розвитком гуманістичних та раціоналістичних концепцій. Лідерство розглядалося як здатність надихати та розвивати людські можливості у філософських шуканнях Ф. Петрарки [4, с. 328-332], Т. Мора [5, с.465-466]. Теорія лідерства у Н. Макіавеллі визначається як реалістичний та стратегічний підхід до управління, ефективний лідер повинен володіти вмінням маневрувати в політичному ландшафті та досягати своїх цілей. У працях Нового часу формується теорія соціального контракту (Т. Гоббс, Д. Локк, Жан-Жак Руссо), зазначені філософи розглядали утворення влади через соціальний контракт. Лідерство повинно бути засноване на легітимності та згоді громадян. Якісно

новими стали теорії, що характеризували феномен лідерства, які виникли у ХІХ столітті М. Вебер розробляв концепцію харизматичного лідера, який здатний здобувати вплив завдяки особистій привабливості та владі: «Харизмою слід називати якість особи, що визнається надзвичайною, завдяки якому вона оцінюється як обдарована надприродними, надлюдськими або, щонайменше, специфічними особливими силами і властивостями, не доступними іншим людям. Вона розглядається як послана Богом або як взірць» [10]. На початку ХХ століття формуються: «ситуаційна теорія», за якою лідерство є результатом ситуації, і лише в конкретній обстановці проявляються якості та властивості лідера. Дослідниками цієї концепції були Е. Богардус, А. Менегетті, Ф. Карделл, Р. Ділтс та інші [1, с. 243]; «поведінкова теорія», відповідно до якої лідером стає особа, яка виявляє певний стиль поведінки у відносинах з підлеглими, а розроблення цієї концепції відзначено дослідженнями Д. Мак Грегора [1, с. 243]; «системна теорія», яка виникла на основі попередніх підходів, розглядає лідерство як процес організації міжособистісних відносин у групі, а лідера – як суб'єкта управління цим процесом та вправного координатора цих відносин [2]. Особливої уваги, заслуговує теорія «трансформаційного лідерства», що була обґрунтована Дж. Бернсом [6]. Дж. Бернсон визначив трансформаційне лідерство як «процес, спрямований на реалізацію колективних завдань через взаємне використання мотивів досягнення планованих змін, наявних у лідера і послідовників» [8, с. 82]. Теорія Дж. Бергсона стала підґрунтям для появи ще однієї прогресивної теорії яку обґрунтовував Дж. Рост. Концепт так званого «постіндустріального лідерства» став закликом до відмови від старих індустріальних стереотипів [9]. Дж. Рост стверджує, що лідерство – це не те, що роблять лідери, а, швидше, те, що лідери і послідовники роблять разом для спільного добра: одні – як лідери, інші – як послідовники. Тільки тоді, коли всі працюють спільно, стають можливими успішні зміни заради реалізації єдиної мети [3, с. 44]. На початку ХХІ століття виникає концепція «емоційного лідерства», запропонована Д. Гоулманом. На думку вченого, «емоційний лідер» вирізняється не лише професійною майстерністю, але й здатністю

налагоджувати відносини з людьми, надихати та мотивувати їх. Дослідження генезису феномену лідерства у історичній ретроспективі є не лише цікавою академічною задачею, але й важливим кроком для розуміння та адаптації лідерських моделей у сучасному світі.

Використана література:

1. Буяк. Б. Феномену лідера в історико-філософській ретроспективі. Гуманітарний вісник. 2015. № 36. С. 238–252.
2. Волківська, Д. А. Сучасні підходи до визначення лідерства. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Вип. 115. С. 45-47. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuP_2014_115_14.pdf
3. Галузяк.В. Сучасні зарубіжні підходи до розуміння лідерства і виховання лідерів / В. Галузяк, О. Акімова, Є. Громов. Лідер. Еліта. Суспільство. 2019. № 1. С. 32-53.
4. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т.2; 3-35 Т—Я / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. 864 с.
5. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К. : Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
6. Burns, J. M. Leadership. New York: Harper & Row. 530p. Northouse, P. G. Leadership: theory and practice (6th ed.). Thousand Oaks, CA, US, Sage Publications, Inc. 485 p.
7. Northouse, P. G. Leadership: theory and practice (6th ed.). Thousand Oaks, CA, US, Sage Publications, Inc. 485 p.
8. Pawar, B. S., & Eastman, K. K. The nature and implications of contextual influences on transformational leadership: A conceptualexamination. Academy of Management Review, 22 (1), 80-109.
9. Rost, J. C. Leadership for the Twenty-first Century. Westport : Praeger Publishers. 220 p.
10. Weber, Max. «Political Writings». University of Cambridge Press, 1994. 192 p.